

Milan Kundera. *La lenteur*. Gallimard

‘Wij verklaren dat de grootsheid van de wereld verrijkt is met een nieuwe schoonheid: die van de snelheid’, jubelden de Futuristen in hun eerste manifest uit 1909. Sindsdien is niet de snelheid afgenomen, maar wel het enthousiasme ervoor. Klachten over het moderne levenstempo, over de eeuwige haast en het chronische tijdgebrek behoren inmiddels tot de gemeenplaatsen van de cultuurkritiek. Iets minder geldt dat voor de lof van de traagheid, die Milan Kundera tot inzet heeft gemaakt van zijn nieuwe en oorspronkelijk in het Frans geschreven roman *La lenteur*. Maar dat ergernis over de snelheid nooit eerder tot waardering van het tegendeel heeft geleid, kan moeilijk worden beweerd.

Door zijn roman uitgerekend aan zo'n bekende thematiek te wijden neemt Kundera dus wel een risico. Valt van zo'n cultuurkritisch cliché nog literatuur te maken? Als je het goed doet wel natuurlijk. Kundera heeft duidelijk zijn best gedaan; op een bepaalde manier belichaamt zijn roman de traagheid zelfs, want probeer de inhoud maar eens snel na te vertellen. Dat lukt niet, omdat de verschillende verhalen waaruit de roman bestaat zo vernuftig en economisch in elkaar zijn gevlochten, dat je ze bijna in hun geheel zou moeten reproduceren om aan de samenhang recht te doen.

In een van die verhalen voert Kundera zichzelf ten tonele, terwijl hij (samen met zijn vrouw Vera) een avond en een nacht doorbrengt op een tot hotel getransformeerd kasteel. Dat kasteel speelt ook in de overige verhalen een rol. Er wordt een internationaal entomologencongres gehouden, waarop een tragische Tsjechische geleerde het woord voert die erin slaagt bijna in één haal het publiek te ontroeren en zichzelf belachelijk te maken.

Over die geleerde (die in 1968 van zijn academische functie werd beroofd) komen we het nodige te weten, maar meer nog over een andere bezoeker: de van de tv beroemde intellectueel Berck (type Bernard-Henri Lévy), die van het fotogenieke wereldleed zijn specialiteit heeft gemaakt en nu vanwege de roem achtervolgd wordt door een destijds heel wat minder toeschietelijke jeugdliefde.

Ook aanwezig op het congres is de naïeve jongeman Vincent, een adept van de mysterieuze epicurist Pontevin voor wie publieke moraalridders à la Berck ‘dansers’ zijn: zij willen geen macht maar roem, zij prediken de moraal niet maar dansen haar. Vincent is het helemaal met hem eens, maar als hij op het congres Berck attaqueert, blijkt dat hij de les van Pontevin toch nog niet helemaal heeft begrepen. Het kost hem uiteindelijk een verrukkelijke nacht met de even lieve als gewillige typiste Julie.

Het relaas van Vincents onfortuinlijke amoureuze avontuur loopt min of meer parallel met de achttiende-eeuwse libertijnse novelle *Point de lendemain* van Vivant Denon, die Kundera navertelt en analyseert. In deze novelle gaat het eveneens om een jongeman (een chevalier, stelt Kundera zich voor) die door de verleidelijke Madame de T. onverwachts wordt meegenomen naar haar kasteel en daar een onvergetelijke liefdesnacht beleeft.

In *La lenteur* speelt Kundera de hedonistische wijsheid van de achttiende eeuw, die het verborgene zoekt, die het genot verhevig door het te vertragen en het

herinnerbaar maakt door het vorm te geven, uit tegen de moderne vluchtigheid van de roes, die openbaarheid zoekt en zelfverheffing, maar het genot de toegang tot de herinnering ontzegt. Hij heeft er zelfs een quasi-wiskundige formule voor bedacht: 'De mate van traagheid is direct evenredig aan de intensiteit van de herinnering; de mate van snelheid is direct evenredig aan de intensiteit van het vergeten'.

En inderdaad, Vincent weet niet hoe gauw hij op zijn motor moet stappen om in de extase van de snelheid zijn echec met Julie te vergeten. In de traagheid waarmee Denons chevalier naar zijn koets wandelt, meent Kundera daarentegen een 'teken van geluk' te herkennen en van het vermogen van de chevalier om aan de herinnering van zijn eenmalige liefdesnacht geluk te ontleen acht hij op de laatste bladzijde van de roman zelfs 'onze enige hoop' afhankelijk.

Dat Vincent en de chevalier elkaar op zeker moment tegenkomen, is typerend voor de vrijheid die de schrijver zich heeft veroorloofd. Alles is uitdrukkelijk verzonnen door de Kundera uit het eerste verhaal, terwijl hij voor het raam van zijn hotelkamer staat. Zijn fantasiebeelden duiken ook op in de dromen van zijn echtgenote Vera, die het kasteel 'behekt' noemt en liefst onmiddellijk wil vertrekken. Eerder heeft zij hem al gewaarschuwd om niet een roman te schrijven 'waarin geen enkel woord serieus zou zijn', blijkbaar een oud plan, en zij heeft hem herinnerd aan de goede raad van zijn moeder: 'Milanku, hou op met grappen maken'.

Die goede raad moet de echte Kundera stevig in zijn oren hebben geknoopt. *La lenteur* bevat weliswaar allerlei potsierlijke en groteske taferelen, waarin de ijdelheid van de moderne spektakelmaatschappij met haar minachting voor de concrete werkelijkheid en haar behagen van een abstract publiek te kijk wordt gezet. Maar de overheersende indruk is er toch een van ernst. Vooral zit de ernst in de uitvoerige commentaren waarvan de zojuist genoemde taferelen worden voorzien.

In zijn essaybundel *Verraden testamenten* schrijft Kundera dat de romanschrijver er niet op uit is een 'standpunt' in te nemen; eerder wordt hij gedreven door de 'intentie om te kennen'. De roman is een soort vrijplaats, waarin de schrijver naar believen kan experimenteren met personages en andere elementen uit de werkelijkheid. Het commentaar bevat - zou je kunnen zeggen - de bevindingen, de resultaten van het experiment.

Op deze manier heeft Kundera bijna al zijn romans geschreven. De vraag is alleen in hoeverre er nog echt van experimenten sprake is. In toenemende mate wekt Kundera de indruk bij voorbaat precies te weten wat eruit zal komen. In *La lenteur* vertonen taferelen en commentaar zo'n opvallende congruentie, beide zijn zo duidelijk op elkaar afgestemd (getuige het eendimensionale, om niet te zeggen karikaturale karakter van bijna alle personages), dat het geheel nog het meest op een didactische exercitie lijkt. Zelfs een 'standpunt' ontbreekt niet.

Een van de personages zegt ergens dat we tegenwoordig allen 'onder het oog van de camera's' leven. In *La lenteur* krijgt niemand de kans te vergeten wie binnen de roman de camera's bedient. Zo strak houdt Kundera, voorzien van een alwetend en alziend schrijversoog, de touwtjes in handen. En net als in de werkelijkheid die hij belachelijk maakt, doet iedereen precies wat de camera wil.

Voor sommigen maakt dit Kundera's romans volstrekt onverteerbaar, maar

niet voor mij. Vreemd genoeg. Hoewel ik doorgaans weinig op heb met literaire didactiek, lees ik een roman als *La lenteur* met genoegen. Niet vanwege de moraal (die de cliché's van de cultuurkritiek nauwelijks te boven gaat), maar vanwege de esthetische perfectie. Ook een typisch achttiende-eeuwse kwaliteit, die strookt met Kundera's bewondering voor de literatuur en de muziek uit de eeuw van de Verlichting.

Zelfs van het commentaar kan dan een heimelijke aantrekkingskracht uitgaan. De ernstige didactiek wordt gecompenseerd door de kalmte van de stem waarmee de schrijver uiteenzet hoe de wereld in elkaar zit. In combinatie met zijn alwetendheid verhoogt die kalmte de illusie van perfectie, waarin niets aan het toeval is overgelaten en alles precies op de juiste plaats staat. Met als gevolg een zeer literaire paradox. Zolang als het boek duurt is de wereld mooi, ook al weten we heel goed (Kundera toont het bovendien in zijn taferelen en legt het uit in zijn commentaar) dat dit niet zo is.

(*de Volkskrant*, 14-4-1995)